

23

UTILITATEM
ARTIS CHEMIÆ
AD
REM PUBLICAM IPSUMQUE PRINCIPEM
REDUNDANTEM
ORATIONE ANNIVERSARIA
DIE NATALI
SERENISSIMI
ELECTORIS
MAXIMILLIANI
JOSEPHI
DUCIS UTRIUSQUE BAVARIAE, COMITIS
PALATINI RHENI, ELECTORIS, REL.

D. XXVIII. MARTII CCCCCLXIV.

INTER
PIA ACADEMIÆ SCIENTIARUM VOTA
PRO
DOMINI CLEMENTISSIMI
S A L U T E

EXPONIT

JOANNES ANTONIUS DE WOLTER,
CONSIL. ELECT. INTIM. PROTOMEDICUS.

MONACHII,
TYPIS ACADEMICIS.

ILLUSTRISSIME
DOMINE PRÆSES!

MEMBRA ACADEMIÆ SCIENTIARUM
CLARISSIMA!

AUDITORES OMNIS ORDINIS HONORE ET OBSEQUIO
PROSEQUENDI!

Quoties excelfas virtutis bavariæ a tot seculis imagines, non purpura magis, quam sapientiæ tum civilis, cum literatæ, laude coruscantes intueor; id quod semper facio, ubi magna & perfecta exempla meditari juvat: toties inter cetera fulgentissima cœli politici sidera, quæ divinis in hac gente radiis emicuerunt, omnium mihi maxime attentione atque admiratione dignissima occurserunt MAXIMILIANI I. Parentis, & FERDINANDI MARIAE, filii, nomina, non nascendi tantum felicitate, sed & meritorum gloria serenissima.

Quanquam enim totus Bavanicorum Principum chorus in eo potissimum, velut Sol meridianus, resplenduit, quod Principes exhibuit imperatoriæ atque civilis prudentiæ laude magnificentissimos, illud tamen serenissima illa Principum biga peculare habuit, quod ad excelsa quævis nata, cum sapientia & virtute esset ornatissima ejusque per totam terrarum suarum gubernationem radios undequaque distribuisset, artium tamen & scientiarum ad populi felicitatem exactarum laude

laude omnes alios superaverit. Testem damus Virum sum-
mum in aula bavarica superiori seculo Joannem Joachimum
Becherum, qui adhibito Hispanorum testimonio de MAXI-
MILIANO I. effato * professus est, eum ob œconomicam &
politicam prudentiam germani SALOMONIS titulum meruisse,
non quod prudentissime tantum in tam longinquo patriæ,
germaniæ, bello consilio, re, fortitudine, auxilio ei adfuit,
sed quod etiam Salomonis instar ad res naturalcs ita attendit,
ut de earum scientia & pulchritudine discernere atque judi-
cium interponere optime nosset, magnificis autem artis ope-
ribus hanc sapientiam speciminibus publicis demonstraret.
De filio FERDINANDO MARIA idem præclarus ille rerumque
huc pertinentium intelligens testis est ** eum non pragma-
tica tantum & politica sapientia SALOMONEM esse bavaricum,
sed eruditionis quoque naturalis ac scientiæ physicæ patroci-
nio meruisse, ut omnibus, qui eo tempore floruerunt, Prin-
cipibus gloria & fama præferretur. Ille nempe probe gnarus
naturalem doctrinam plurimum ad subditorum felicitatem fa-
cere, ad juvandas has disciplinas rerumque naturalium stu-
dia omnem operam adhibuit & laudatissimo instituto scientia-
rum mathematicarum, physicarum, chemicarum theatrum
regiis sumtibus apparavit, laboratorium construxit, quale
tunc videre non licuit germaniæ, augustum omnibusque re-
quisitis materialibus instructissimum, in eoque laudatum Be-
cherum, incomparabilem naturæ per ignem chemicum inter-
pretem, diligentiam exercere suam, proposito insigni præ-
mio, jussit *** ut sapientiæ naturalis, & in primis subter-
aneæ, eruditio ad subditorum utilitatem in apricum protracta
in electoratu bavarico primas teneret.

Quo

* Vide Præf. Physicæ subterraneæ.

** Ibidem.

*** Vide vita viri hujus celeberrimi,

Quo incomparabilis Principis studio quantum felicitatis ad Bavaricas terras accerferit, sapientissima rerum natura-
lium, quæ hodie obtinet, dispositio loquitur. Secuti sunt Parentis vestigia posteri & in id Regia fere liberalitate sunt connisi, ut imprimis ea naturalis scientiæ pars, quæ igne chemico discitur, rato talo consisteret & confirmaretur. Cujus rei cum vos, auditores, ipsi testes oculati & auriti sitis, Testimonia plura adducere necesse non puto, siquidem unum illud, quod omnibus aliis anteponendum existimo, sufficiat, SERENISSIMUM ELECTOREM, hodie tanta felicitate Terras Bavaricas regentem, non modo atavam sapientiam gnavo pede prosequi, sed & in id curam convertere, ut sapientia naturalis, maxime, quæ chemica diligen-
tia subteraneos Thesauros eruit, floreat & augescat. Cujus Testimonium luculentius non existare credo, quam, qui hoc tempore hæc quidem mysteria in hac terrarum parte mira felicitate promovet atque auget, Illusterrimum atque Excellentissimum Dominum Sigismundum Comitem de HAIM-
HAUSEN, rebus metallurgicis præfectum, & chemiæ Tuto-
rem in Bavaria optimum. Ille enim, qua est animi ad excelsa quævis parati constantia, divitias Bavariæ subteraneas eruere, exaltare, ad artes elegantissimas traducere & in dissitas provincias dispergere & unus novit, & ad Principis patriæque felicitatem convertere generoso ausu satagit, quem in hujus orationis limine præprimis commemorare fas est, quod hujus incomparabilis viri, quem HERMETEM Ba-
variæ recte dixeris, auctoritate, atque commendatione & exemplo potissimum effectum est, ut SERENISSIMUS PATER PATRIÆ cum de condenda Academia scientiarum Consilium cepisset, suisque terris aliarum provinciarum commoda & gloriam vindicare constituisset, nobilem hunc Senatum lite-
rarium ad hæc Terrarum Bavaricarum pignora a benevolâ naturæ manu suppeditata respicere jussit, primum que hunc ex administris suis virum nulli secundum Præsidem

Academiae præfecerit & statuta academica lege eo curam intendi voluerit, ut chemica diligentia thesauri naturalis terrarum nostrarum explorentur atque ad emolumenta publica transferantur. Fieri id ad insignem Bavariae utilitatem, habitus ictius disciplinæ ad reliquas omnium optime evincit. Et hanc quidem in solenni hac *panegyri* Vobis, Viri Summi, auditores honorandi, demonstrandi animus est, evicta, quæ ex studio chemico ad rem publicam ipsum que Principem vedundat utilitate multifaria, ut vel ex hac ipsa disceptatione discamus, quantum intersit, laudatissima exempla sequi, ex promotis pomœriis artis divinæ patrios thesauros multiplicare insigniter. Vos animis auribusque favete, & dicenti benevolentia adeste!

Expositurus, Auditores, emolumenta ex chemiæ laboribus & improbo ejus artis antiquissimæ studio, si id oneris mihi imponeretur, ut, quæ ad hoc argumentum plene & dilucide tractandum afferri possunt, in hoc virorum doctorum concessu exponerem, alium ego locum & longius, quam præsentem horam, tempus postularem. Tantus enim artis hujus divinæ usus est, tam longe lateque patentes ejus limites, tam multiplex in distribuendis benignæ matris, naturæ, muneribus emolumentum, ut dies magis atque vires, quam argumenti materies, enarraturo effugiant. Ab hac autem prolixitate cum & instituti præsentis ratio, & vestra, Auditores, eruditio in his omnibus præclare versata, me absolvat, summis tantum capitibus duabus chemiæ habitum & relationem ad utilitates humanas summatis & in genere complectar, deinde per lancem saturam ea vobis ex speciali argumenti chemici consideratione adducam, quæ convincere nos queant, pulcherrime cum emolumentis Patriæ &, quæ inde redundat, gloria & utilitate Principis agi, si gnava in id philosophorum industria incumbat, ut chemiæ limites modo philosophis veris & prudentibus digno ampli-

amplificentur & ad majora incrementa nobilissima ars promoteatur. Chimiæ vero utilitatem latissime patentem dum commemorare animus est, non hoc nomine ad solam metallurgiam, quod multi faciunt, respicio, nec famosam artem mutandi mettalla viliora in pretiosiora ipsumque aurum jam vobis commendare mens est, qua sacra auri fames nequitia impostorum toties homines, maxime Principes, decepit, quam invidiam ab hac nostra tractatione deprecamur, sed *universam illam sapientiæ naturalis partem* intelligimus ejusque usum vobis atque emolumenta laudamus, *quæ corpora naturalia omnia sensibus subjecta atque patientia considerat, explorat, in interiorem partium constituentium naturam penetrat, nexumque dispositionis corporum naturalium detegere & resolvere, vel coagulare quoque partium principia satagit, ut sensibus tandem & repetito experientiæ studio & attentione patescant & ad usus hominum ipsiusque terræ nostræ augmentum adhiberi possint.* Qua in re cum instrumentis & operatione, non vero speculatione sola ad incerta & precario assumpta principia theoretica atque hypotheses nugatorias ac inanes recurrente, opus sit, ea potissima artis chemicæ occupatio est, ut ignis atque instrumentorum partim activorum, partim passivorum usu vario rectoque istum finem consequatur, quod eo magis sibi spondet philosophus per ignem, quo magis ille universale est instrumentum, quod ad cuncta fere opera sua constituenda adhibet. Magnum itaque & late patentem natura nobis campum aperit ars chemica, que totum terrarum orbem absconditis potentia & sapientia divinæ thesauris turgentem humano generi fistit confiderandum, tentandum, explorandum, & ad usum suum transferendum. Ex quo apparet clarissime ipsum objectum, quod vocant, chemiæ &, quæ circa illud finis causæ obtinendi versatur, industriam necessario probare, non sine insignium emolumentorum expectatione hanc se artem ingenii humanæ sagitati

citati & diligentiae commendasse, nec solam curiositatem &
sciendi res abditas & latentes cupiditatem scopum ejus artis esse, sed ipsum multiplicem usum, humani generis necessitates juvare aptum, eam cum societatis humanæ multiplicatione primum introduxisse. Cujus rei testis nobis ipse **Historicus Divinus Moysis** est, **THUBALCAINUM** tradens *trātandi æris ac ferri rationem atque artem* invenisse. Narratorem habemus omni exceptione majorem, ipsum sacrum **Historicum**, cui antiquissimam orbis primi historiam divinitus traditam debemus, tradentem, **TUBALCAINUM**, filium **LA-MECHI**, hominem ab **ADAMO** generatione octava distantem, æs ferrumque ita parare novisse, ut utensilia atque necessaria humanæ vitæ instrumenta maxime societati, quæ tunc una obtinebat, domeesticæ atque oeconomicæ inde conficeret. Quamvis enim minime negaverim, vel casum, vel revelationem quandam divinam, humani generis necessitatibus prospecturam, prima hujus studii elementa **TUBALCAINO** tradidisse; certum tamen ipse puto, & Metallurgiæ periti narrunt ac fatentur, non sine multa experientia, ad certa principia practica revocata, fieri potuisse, ut æs fossile, sua ex matre extractum tractabile fierit, multumque laborem multoties repetitum poposcisse, donec constiterit, quo pacto malleo illud & incidi tractandum possit exhiberi, si verum est, quod celebris nominis metallurgiæ scriptor, **GEORGIUS AGRICOLA**, testatur, æs atque ferrum duodecies excoqui desiderare, ut sub malleo commode duci queat. Quæ etsi hodie vel fabris rusticis nota sunt attamen non potest, artis chemicæ rudimenta utilissimam artem separandorum atque fundendorum metallorum hominibus tradidisse. Ast ab ea demum innumera humanæ vitæ ac societatis commoda enata sunt, cum sine hoc ferri usu laboribus innumeris se subtraherit eventus felicitas ad hominum vitam & usum necessaria. Testatur id nationum quarundam barbararum indigentia, a peregrinantibus, maxime in quibusdam Afri-

æ regionibus, detecta, quæ æris ferrique tractandi usus
ignaræ miseram vitam egerunt, donec ab Europæis ho-
minibus & ferruni chalibemque acciperent, & ejus funden-
di tractandique usum discerent. Et hæc quidem prima tan-
tum Chemiæ rudimenta fuerunt, instrumento ignis tantum
humanæ utilitati comodantia, quid non de aucta metal-
lurgiæ cognitione, quam inter chemicas operationes anti-
quissimam esse, Mythologia Asiatica, Ægyptiaca, Græca
commemorat, & tradita fabularis *Vulcani* historia docet,
dicemus, quam a canis istis seculis industriam hominum
exercuisse historia artis hujus, alibi fuse enarrata, & impri-
mis ab OLAO BORRICHIO, multa doctrina occupata * nos
edocet? quid non demonstari posset de reliquis præter ignem
elementis chemicis activis & passivis & cum Mechanica,
Optica, Physica, reliquisque disciplinis philosophicis con-
nexis, quæ usus & exercitatio hominibus vetustissimis ape-
ruit, ut corpora naturalia per varios processus dissolveren-
tur, aut conjungerentur, aut alterarentur, aut purificaren-
tur? Rationes autem, quomodo & quare operationes &
effectus tales producerentur, edocuit attenta meditatio.
An hæc cuncta, tantam improbi laboris patientiam, tan-
tumque temporis pretiosissimi impendjum postulantia, innu-
meris hominibus & integris fere gentibus, maxime in re-
gionibus orientalibus persuaderi potuissent, ut tota philo-
sophorum agmina his sacris invigilarent, nisi maxima utili-
tas & populorum emolumenta atque nationum inde emer-
gentia calcar addidissent ac vehementi eos stimulo incitas-
sent, ut hujus artis studio se traderent, sine cuius usu &
industria marcat & tantum non extinguitur humanæ vitæ
commoditas? Poteram, si id in præsentia agerem, dedu-
cta pulcherrimæ artis chemicæ historia pluribus demonstra-
re & ex eo quoque evincere, insignibus prorsus emolu-

B

men-

* Vid. tract. de Origine & progressu chemiæ conferendo tamen
cum Hermauno Conringio.

mentis eam esse uberem, quod purpuratorum virorum ipso-
rumque imperantium attentionem, curam, & adhibitas
immensas impensas, maxime apud Aegyptios, meruerit, nisi
extra oleas nunc vagari molestum esset, quare ex philo-
phiæ Historia discendum relinquimus. Possem id multis
vetustissimarum gentium exemplis demonstratum dare.
Possem ad Seres Sinasve, ad Chaldaeos & Persas,
ad ipsos Hyperboreos, & ad Patres nostros, Celtas,
provocare & imprimis Terrarum septentrionalium studia in
theatrum producere, quum Hyperborea Mythologia in Ed-
dis hodie superstes plurima testimonia exhibeat, artis che-
micæ & præcipue Metallurgiæ mysteriis stupendos effectus
prodidisse artifices chemicos, adeo, ut non tantum inter
spiritus medios ob stupenda artis Miracula fuerint relati, sed
& incredibilia & humana forte majora effecisse, posteritati
sit traditum. Id quod illis ignotum esse non potest,
quibus ex Mythologia Celtica & græca una *Abaridis*, ho-
minis Scythæ, historia non ignota est.

Fuitque in gente ista septentrionali Nanorum familia,
Brukerorum, qui fundendis & ad miraculosos effectus ap-
parandis metallis conficiendisque inde instrumentis novis &
rarissimis adeo excelluerunt, ut meruerint in regia deorum
divinis ministris accenserি. Quæ quidem fabulosa esse omnia
novimus: ait id tamen rerum veterum gnaro luculenter pro-
bant, in cana illa vetustate gentium Hyperboreanum & Cel-
ticarum, quibus nos quoque Germani origines debemus,
certum usque expertum fuisse fundendorum metallorum
usum & infligiem ad vitam humanam accommodationem
maximos jam tum Philosophis atque artificibus, qui per
ignem dicuntur, honores paravisse.

Mirum igitur non est, infelicibus illis & ferreis secu-
lis, quibus omnis disciplinæ honor & elegantia emarcuit,
præ-

præstantissimas tamen artis chemicæ operationes vixisse,
& vixisse in Anglia, Germania, Hispania, seculis mediis
ROGERUM BACONEM, ARNOLDUM VILLA-NOVANUM, RAY-
MUNDUM LULLIYM, ut alios taceam, qui ad sacra hæc Eleusinia
admissi propter præstata artis chemicæ Miracula, & pro-
motam inde humani generis felicitatem æternam nominis
gloriam sunt consecuti. Itaque necessario evenit, ut post
restitutum artibus atque imprimis Philosophiæ honorem
mature per omnes Regiones ingenio cultiores virorum in-
numera doctissimorum agmina prodierint, qui hac artis uti-
litate illecti ad intimam fere naturæ cognitionem penetra-
verunt, his que mysteriis confisi ad aulas Principum & im-
perantium ausi sunt progredi, & demonstrata ista artis che-
micæ præstantia atque utilitate imperantibus eorumque ad-
ministris purpuratis persuadere sunt conati, ut Regiis sum-
tibus hos labores fulcirent, & societatibus integris, eruen-
dis per Chemiam naturæ Mysteriis ad terrarum suarum feli-
citatem destinatis, succurrerent; quo factum est, ut hodie,
quod felix nostrorum temporum fatum, magnopere omnes
fere artes & scientiæ physicæ & œconomicæ insigni &
incredibili utilitate ex hoc fonte beentur, plenique sint so-
cietatum philosophicarum & philosophorum commentarii
physici earum inventionum & mysteriorum detectorum,
quorum plerorumque aut matrem fuisse, aut saltem obste-
tricem chemiam, apud omnes in confessu est.

Verum ne exemplo tantum Auditores summopere vene-
randi, exoterica ratione, quæ tam splendido virorum do-
ctissimorum concilio non digna satis videri queat, vobis de-
monstrasse videar, artem chemicam ob insignem utilitatem
& parata vitæ humanæ præsidia atque usum omnibus, ma-
xime Principibus, quorum providentia regiminis com-
muni salus nititur, esse commendandam, ad alterum orationis
meæ caput progredior, & esotericis seu intrifecis rationi-

bus ex rei ipsius natura & habitu ad reliqua hominum studia, disciplinas & artes relato probabo, utilius fere nihil esse ista arte, si scientiarum pomœria, si emolumenta publica, si subditorum res domesticæ & œconomicæ, si artium incrementa, &, qui ex his emergunt, Principum thesauri sint considerandi.

Monendum autem hic ferio est, nihil mihi commercii esse, dum de natura Chemiæ humano generi & subditis imperantium maxime proficua differo, cum thrafonismo nugivendulo artes, nescio, quas, occultas & Mysteria supra rerum naturam posita crepantium, a qua superbia dicam, an animi levitate, non semper sibi caverunt, qui chemia duce in naturam rerum penetrare sunt aggressi, & a quo humani intellectus pruritu nec LULLIUS, nec PARACELSUS, nec HELMONTIUS, nec SYLVIUS satis sibi sollicite caverunt. Habeant isti objurgationes non artis castitati, sed lascivo & intemperanti arrogantis ingenii audaciæ, adscribendas! Quare nec objectiones illas curamus, quæ infami imposterum catervæ artis Chrysopœeticæ * famam jaētanti & toties in humani generis felicitatem peccanti opponuntur, quæque propter chemici nominis abusum arti in se innocent & salutari, graves multoties fuerunt atque noxiæ. Quanquam enim summi rerum naturalium scrutatores non audeant jaētatæ commutatio[n]is metallorum evehendique ad purissimam auri perfectiō[n]em possibilitarem omnem negare, virique in his sacris de pingendis maxime cauti atque sobrii, quales fuisse BECHERUM, HELVETIUM, BOERHAVIUM, STHALIUM, aliosque constat, modestia ducti, non omnem ejus rei potestatem rejecerunt. Fatemur tamen candide, reclusa mansisse hactenus ista Mysteria hominibus non sine divinæ providentiæ consilio, quæ injuriam sine dubio hanc artem in humanum genus esse perspicit & thesauros suos ad adhibendam avaritiæ, luxuriæ, & intemperantiæ audaciam producere in propatulum sapien-

sapienter recusat. Quare nihil in hoc nostro argumento nobis obstare putamus virorum doctorum consultationes: an Alchemistæ in Republica sint tolerandi? quorum mentem & consilium disertissimus olim BUDDEI calamus exposuit! Non ex his scaturiginibus aurum thesaurosque promittimus, quos in recto sobrioque Chemiæ studio atque labore polliceri Nos sine his posse secure credimus atque statuimus. Recte & prudenter celeberrimus „BOERHAVIUS* monuit, certos artis „hujus fines præscribendos esse, neque ultra hos esse salientium, ut sincera eluceat veritas omnisque evitetur error. „Ex animali, vegetabili, & Fossilium regno definitam operationem chemicam semper educere effecta determinata suisque destinguenda quam accuratissime signis; an vero, qualia profert, talia in re ipsa ante operam hanc existent, haud semper recte decidi, nisi ex aliis iteratis rerum argumentis &c.&c., Et de his quidem in præsenti nobis sermo est. Hanc scientiam chemicam commendamus, quæ cognitæ experimentorum multoties repetitorum fide rationibus exquirit, cuncta inter se comparat omnia ad naturales causas revocat, & instituta inter se comparatione de rerum naturalium intrinseca dispositione argumentis probe ponderatis judicat, ut de usu earum ad communem felicitatem judicium possit fieri. Sobrium hunc & prudentem chemicæ artis usum vobis, Auditores honorandi, solum nos commendare iterum iterumque monemus, &, hoc demum pacto ISIDIS velum posse utiliter detrahi, sumus perfaustissimi.

Constatbit hoc ad speciales divinæ artis partes cum reliquis scientiis atque artibus comparatas transeuntibus, & dígito quasi (prælixos enim nos esse nec tempus, nec locus, nec patientia quoque vestra permittit) argumenti amplissimæ summam indicantibus, quæ utilitas inde possit resurgere, si Chemiam rite adhibitam ad usus veros revocemus.

Non enim *simplicia* tantum *corpora naturalia* Chemia examinat & homogeneas inter se partes considerat, sed *mixta* quoque, qualia pleraque in naturæ regno triplici occurunt, quæque partibus heterogeneis inter se contemparata sunt & conjuncta, quæ cum divinæ sapientiæ consilio dispersa sint in regno vegetabili, animali & minerali, facile inde rectum fieri potest judicium, patentissimum naturalium rerum campum suis operationibus emetiri Chemicæ artificium, totque naturam rerum cumulare divitiis, ut felix ille censendus sit, qui recte noverit ex his omnibus utilitatem capere, ad humani generis felicitatem redundantem.

Nulla autem in re magis eam conspicuam se prodere quam in *Physiologia* cum medica tum philosophica, arctum, quod inter utramque scientiam intercedit, commercium satis probat. Inde vero eximius usus Physicus Chemicæ exsurgit, tanto pluris faciendus, quanto proprius ad rectam physicæ considerationis constitutionem veramque conformatiōnem totum sanitatis humanæ negotium videtur vocari posse. Cognita enim rerum naturalium in corpore organico dispositione partibusque fluidis pariter atque solidis, cognita rerum, quas non naturales vocamus, internis partibus, quibus constant, factisque ad eam detegendam experimentis non tantum mechanicis, aërometricis, hydraulicis, sed adhibitis potissimum igne, menstruis atque experimentis chemicis quoque. O quam pulchre partes omnes humanum corpus constituentes & mutuo impulsu atque operatione se prodentes deteguntur, corporumque externorum in alia corpora, maxime humanum, agentium affectiones in lucem protrahuntur! Enascitur inde historia naturalis tum totius mundi innumerabili rerum usui patens, tum historia corporis humani partiumque solidarum & fluidarum, earumque mutui complexus & actionis, in qua recte determinanda potissimum artis medicæ apicem constitui illi norunt, qui *Medici-*

11027653
dicinam rationalem didicerunt. Non pauca, fateor, dete-
xit experientia, multa nos docuit his in rebus attentio &
curiositas, quædam forte nobis alia cogitantibus tradunt se
ipsa & in usus adhiberi monent: Ast, ut interna rerum na-
turalium conclavia referentur, id, certum est, non fieri
posse, nisi clave chemica. Qua in re ne prolixius in
argumento prolixo, ad Medicorum filios artem medendi
non Empiricam, sed *rationalem* exercentes secure provo-
camus. Possem id ad omnes actiones physicas applicare,
& ostendere, etsi multa naturæ opera mechanicis, hydro-
staticis, hydraulicis observationibus assumptis principiis af-
fectionum corporum generalibus explicari possunt, nunquam
tamen totum physicæ experimentalis corpus, & ne corporis
quidem humani fabricam recte & utiliter, atque solide
exponi posse, nisi Chemiæ beneficio illi corporum effectus
designentur & in luce clara ponantur, quæ ex singulari corporum
indole atque natura pendent, nisi insita vis corpori
cuique a providentissimo creatore particularis in apricum
prodatur. Verum hæc prolixiora a meo instituto sunt & in
tani brevi temporis, quo hæc circumscribitur panegyris,
circulo latius describi nequeunt, nec ignota sunt, Auditores,
vestræ eruditioni, historiam naturalem ex actis doctissimorum
virorum multoties rimanti, dicta quoque & de-
monstrata à peritissimo, quem Chemiæ adeo mature ereptum
dolemus, HUNDERMARKIO * &, qui ei succedit & nunc Ca-
thedram chemicam in Academia Lipsiensi pulchre ornat
ANTONIO RIDIGERO ** qui non melius novum se munus au-
spicari posse judicabat, quam si publica demonstratione
ostenderet Chemiæ universalis usum in physiologia medica
generali magnum esse & necessarium. Quo in argumento
cum

* Vid. diss. *de sulphure anodyno ex oleo vitrioli vinique com- mixtis.*

** Vid. Programm. *de Chemiæ universalis usu in Physiologia medica.*
Lips. 1762.

11027653
cum anno demum superiore mira doctrinæ jucunditate fuerit versatus, plura scire sipientem ad ejus fontes jucunde salientes remittimus. Adeo vero ipsa res luce propria radiat, ut rerum quoque physicarum & medicarum mediocriter periti colligere possint, cognitis ex Chemicæ observationibus humani corporis partibus, functionibus & facultatibus essentialibus, earumque causis, mixtione, compositione & proprietate, recte tunc demum totum physiologiam corporis humani systema posse intelligi, recte & acute morborum origines, nativitatem, complexum, symptomata, signa, indolem & eventus posse determinari, recte & prudenter solidarum & liquidarum in humano corpore partium vires, irritabilitatem, tonum, motumque tonicum posse ponderari, & definiri humorum inter se differentiam, proportionem inter vires partium solidarum moventium & fluidarum movendarum molem, ipsam quoque sanguinis circulationem & naturam systoles atque diastoles cordis & arteriarum, ex partium constitutione chemica posse determinari & ad leges naturales atque mechanicas expendi, quam unicam ego viam puto sobrie de humana sanitate &, quæ ei providet, therapia rationaliter philosophandi. Quæ tamen omnia cum ad artis medicæ forum pertineant, & a Medicinæ *rationalis* studio non ignorentur, decurrente orationis tela & ad exitum properante fusius hoc loco tanquam concessa explanare supersedemus. Nihil itaque dicam de speciali artis salutaris argumento, nihil de *Victus*, cibi potusque exploratione medica, qui, utrum salutaris, nec ne, & quomodo salubriter prescribendus atque in usum vertendus sit, non, nisi cognita prius esculentorum & potulentorum natura, partibus, fermentationis modo, & mutatione, recte determinari potest, nec corrigi, nisi Chemia docuerit, in quodnam effervescentiæ, fermentationis & corruptionis genus *victus* genera varia & indolis diversæ agantur in definito gradu motus, quo assumptus *victus* exercetur, vel in propria

pria cuique temperatura. Præterea m̄, necesse est, inevitabilem necessitatem chemicæ experientiæ solidique, quod inde exsurgit, judicii in *Uroscopia*, quæ, nisi cum *Empiricis* & *seplasiariis* nugari & fumos ægrotis vendere velis, utilia & necessaria non deteget, nisi lotii colorem, odorrem, saporem, copiam, contenta, particulas innatantes & subsidentes, earumque indolem ob aquæ, salis, olei, terræ præsentiam discernere & ad abscondita humorum, sanguinis, lymphæ, aliorumque succorum vitia, habitum, emendationem *chemia* doceat. Definiant hæc medici, quorum maximopere interesse puto, ut arctissimo cum arte sua con-nubio *chemia* jungatur, certus, eo doctiore & feliciorem fore Medicum, quo peritiorem se demonstret chemicum. Illud tamen, antequam salutaris artis campum defero, indicium prætermittere nequeo, *pharmaceuticæ medicæ* potissimam fere partem esse chemiam, & præcipue hujus artis beneficio non notas tantum remediorum vires fuisse cognitas, sed detecta etiam plurima nova, singularia, & even-tu efficacia, quæ sine *chemiæ* manuductione ignoraremus cum ignarissimis. Testes iterum in scenam produco scho-lam Paracelsicam, quæ languentis & inertis methodi Galenicæ & Arabicæ pertæsa, cum ad chemiam confugisset, nova, insolita, præstantissimosque eventus producentia de-texit & in usum adhibuit. Qua de re eum CROLLII com-mentarii * omnium manibus terantur, multa dicere nihil attinet. Ea vero temporum nostrorum fuit felicitas, ut emendatis, si quæ securius igne chemicō parata medicamina adhibuissent PARACELSI sequaces, secura magis atque præ-stantissima morbis tristes eventus ominantibus medicamenta præeunte, face chemica opponerentur. Quod ne exemplo careat &, quid valeat chemica operatio in pharmaceuticis, pateat, ad unum *liquorum mineralem anodynū* ab ILLUSTRI HOFFMANNO chemicæ artis ope inventum provoco; quod

C

in

* Oswal. Crollii *Basilica chemica* multoties recusa.

in omni dolore spasmico innumeros dolores vicissitudines secum trahente remedium atrocissimis symptomatibus opposuit felix ille Medicus & alter nostri seculi HIPPOCRATES. Hunc quis docuit ex vini vitriolique oleis inter se commixtis sulphur producere anodynum, idque magno solatio doloribus atrocissimis opponere, nisi *chemia*?

Taceo salium theoriam, non nisi chemicorum experimentorum ope instituendam, ut intelligatur, quo pacto solutiones in humano corpore istis mediantibus fiant, sanitas eorum usu restituatur & humores glutinosos resolvendo confirmetur, de quo chemiae usu multa monuit, quem eruptum jam Medicorum choro dolemus, CELEBERRIMUS HEBENSTREITIUS. * Alia Medicorum filiis non ignota, qualis est *Corticis Peruviani Historia*, mirandorum effectuum caussas chemicō artificio describens, & similia, prætermittimus, tangam tamen unam, quæ ad mixtum medicinæ rationalis genus pertinet, *aquarum salutarium Thermarumque* theoriam, eo, quod tum ad naturalem historiam, tum ad therapiæ considerationem, debet referri.

Tametsi si vero divino hoc Naturæ dono ægros frui caus primo & experientia docuit, accedente demum naturæ sacerdotum attentione & industria: horum tamen adhibita ad detegendas partes istarum aquarum medicatarum constitutivas mediis chemicis, maxime reagentibus, cura & iterata explicatione minerarum, quibus tinguntur, factum est, ut rectus earum usus & sperata inde ægrotorum salus, unico saepe hoc remedio patens, restitueretur. De qua egregia chemicæ operationis utilitate ne ad eos provocemus, qui in præstantissimo argumento diligentiam atque doctrinam suam dederunt probatam, inter quos supra laudatus FRID. HOFF-

* Diff. de salium actione ut causa sanitatis ex rationibus Chemicis. Lips. 1756.

HOFFMANNUS regnat, ipsa nostra Bavaria in caussa est. Huic enim provinciæ quum divina benevolentia hos etiam thesauros naturales largiter tribuerit & fontes suis incolis aperuerit salutari operatione nullis aliis cedentes, quos ad publicos usus accommodavit optimorum Principum pietas atque munificentia, jussi quoque sunt Medici in vires & facultates eorum inquirere, quod cum sine *chemiæ* auxilio fieri non potuerit, enatæ inde sunt fontium salutarium thermarumque Bavanicarum historiæ. Legimus enim KRIGERI *historiam fontis Soterii Oberlauterbacensis in præfectura Schlobenhusana Bavariae Superioris*, *Descriptionem medicam Thermarum ferinarum in Adelhoza prope Traustenium*: itemque *fontis medicati Mariæfontani prope Mochingam in præfectura Dachaviensi*, qualem etiam THIRMAIRIO debemis, editam unam, alteram vero inter anecdota in bibliotheca fatteriana delitescentem; BOPPII *trifontem Adelholzianum antipodagricum*; GEIGERI *fontigraphiam Benedicto-Buranam*; MAYERI *descriptionem Thermarum ferinarum Hochenstattensium in Bavaria inferiori prope Cellam principum.* * Quibus quam ego jussu SERENISSIMI ELECTORIS, DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI, *Descriptionem Acidularum Diezenbacensium in Comitatu Wartenbergico* adjecerim, quibusque *chemiæ* auxiliis naturalem præstantissimi fontis historiam delineaverim, ipsi nostis.

Ex adytis *chemiæ* physico-medicis, physiologicis, pathologicis, therapeuticis ad nova ejus conclavia properanti *chemiæ æconomicæ* museum præ reliquis meis se offert oculis, cuius eo magis consideratione digna est utilitas, quo latius ad universæ patriæ utilitatem redundat. Quid enim non sperabit Princeps de *salinis* recte celebratis & non usu tantum mechanico, sed artis quoque chemicæ subsidiis ita

C 2

tra-

* Plerosque receuſet Grunewald. in *Albo Bavarico jatrico.* pag. 8. 29. 42. 84. 124.

tractatis, ut puritate, nitore, efficacia cum aliis fontibus falsis non certare modo, sed & superare eos possint. Quod demonstrare vobis, Auditores humanissimi, eo minus opus esse reor, quo Bavariae provincias præ aliis multis cumulavit, vobis quotidie est ante oculos, & experientia novit, quot cælestis benignitatis testimonia ex his salinis Bavariae non ad clementissimos tantum terrarum harum dominos eorumque nummophylacia redditusque, sed & ad omnes fere subditos miris modis ex eis sustentationem quærentes redundant. Ast quod dignum chemicæ artis attentione objectum sal est! quo non solum ad usum culinarium nemo potest carere, sed usu etiam chemicō, quo plurimum valet ad corporum compositionem, quibus continuitatem tenui insinuatione conciliat, tum ob figuræ suas perpetuas, distinctas & singulares, quod non nemini observatum, tum ob qualitates & virtutes alias, quæ non in salinis tantum manuali opera deteguntur, sed ex aere quoque, quin omnibus fere corporibus naturalibus ex ipso rore, pruina, nive, aqua, pluvia dulcibusque fontibus, chemia potest extrahere & ad præstantissimos usus traducere, unde nobilissimum objectum chemiæ solet constitui. Quæ si rectum tractandi modum exhibeat, ipsi ex re tanta naturali proventus plurimum possunt augeri. Taceo salium aliorum considerationem & applicationem chemicam, de his enim copiose dicere, ellet commentarios chemicos scribere, quod à nostro scopo prorsus alienum est, qui hic Oeconomicam tantum utilitatem respicimus, quam salia tam acida, quam alcalia, fixa non minus, quam volatilia, naturalia æque, ac artificialia, quorum omnium ingens numerus est, terras metallicas, vitrescibiles, calcareas, aliasque varias secum commixtas habentia, ideoque inter se differentia, quanquam ab uno solo sale hujus mundi primogenito, œthereo, ex solo, qui hujus salis abundantissimum mare est, originem habente, universalissimo, simpli-

11027603
plicissimo & spirituosissimo Acido, sint progenita, * per
varias artes opificumque labores sustinent.

Ex aquæ fontibus minerisque salinis ad *Terreas* progre-
dientibus ne in his quidem nos deserit utilitas chemica &
optime de se sperare jubet. Novit id *Agricultura*, quæ
ad insignem perfectionem terræ melioratione chemica à
Britannis primo, tum à Germanis nostris, atque à Gallis
tandem, hodie, licet sero, ad utilissimam philosophiæ uni-
versalis partem attentis est perducta. Non provocabo ad
scriptores geponicos, georgicos, rusticos, quorum pars
ipsi sunt veteres, experientia magis & usu, quam artis
cognitione instructi; ipsa Acta societatum philosophicarum,
Londinensis, *Parisiensis*, *Berolinensis*, *Petriburgicæ*, *Sve-
cicæ*, & recentiorum aliarum, quas hic nomine enarrare
non juvat, tum privatorum hominum multorum observa-
tiones, in collectionibus philosophico-physicis variis ex-
stantes, testimonium nobis exhibent æquissimum, examina-
tas potissimum terrarum qualitates & commixtiones chemi-
cas in melioratione agrorum, pratorum, vinearumque, &
promovenda eorum felicitate utramque facere paginam.
Quod dignissimum sane commendandæ chemicæ utilitatis
argumentum est, eo, quod non universalius publicæ utili-
tatis specimen est, quam quod agriculturæ & vegetationis
theoria suppeditat. Attamen de hac nobilissimæ utilitatis
chemicæ parte plura dicere properantem ad exitum oratio
impedit. Jubemus autem, ut dictis fides constet, harum
rerum curiosos ea legere, quæ haud ita pridem ex Medi-
cis *Edimburgensibus* vir chemicæ artis & operationis ex-
perientissimus, FRANCIS. HOMIUS, occasione prœmii, quod
societas *Edimburgica*, perficiendis artibus & opificiis se
applicans, omnium optime de principiis vegetationis &
agriculturæ differenti promiserat, tradidit, * quæque digna-

* Vid. diss. Frid. Hoffman *de generatione salium.*

æftimo, ut ad augendas terrarum ipsorumque tum Principum, tum subditorum, divitias in usum traducantur. Quod eo facilius fieri poterit, cum in vernaculam nostram differentio hæc utilissima ad communem germanorum usum traducta sit. ** Recte vir doctissimus experientia sæpe reperita perspexit, corpora organica omne vegetationis & augmenti initium & incrementum accipere ex receptione particularum, quas ad rerum nutritionem destinavit manus Creatrix providentissima. Ita plantas omnes, quæ sunt corpora organica, pro ratione nutrimenti è radicibus hausti incrementa capere, adeoque ad nutritionem plantarum earumque vegetationem cuncta quoque in agricultura, quæ hæc comprehendit, redire; omnia itaque ad hoc unum instruendum paranda esse; fieri autem hoc non posse, nisi soli hujusvis naturam cultor intelligat, &, an nutrimenti capax sit, nec ne, perspiciat, nisi necessaria nutriendo alimenta intelligat, nisi ipso actu plantis eam nutritionis vim inducat, eas leviores & mobiliores reddendo, nisi omnia quantumpote, nutritionis impedimenta removeat. Hæc vero pleraque chemicæ artis subsidiis intelligi & parari posse diligentissimus ille agri scrutator rationibus & experimentis chemicis tanta evidentiæ claritate demonstratum dedit, ut non solum promissum prœmium meruerit, sed communem ejus theoriam quoque nostri Germani fecerint, ex Gallis autem & Italis TURBILLIUS *** Patullus **** aliisque eadem prefferint vestigia. Qua sufficere posse puto, ut intelligatur, quantum ad agriculturæ emendationem & utilitatem *chemia* afferat.

Jun-

* *Principes de l'agriculture & de la Vegetation.* à Paris 1761.

** Vid. *Öeconomischer und phisikalischer Abhandlungen*, sechzehenden Theil.

*** *Mémoire sur le defrichement*, pac Mr. le Marquis. de Turbillii. Amst. 1761.

**** *Essais sur l'amélioration des terres.* Paris 1758.

Jungere his jam possem alia multa ad *utilitates œconomicas* ex chemicis observationibus redundantia, sed copia obruor, temporis spatio deſtituor. Itaque digito tantum ostendam, qui mihi campus adhuc emetendus eſſet, ſi pro dignitate atque copia argumenti eſſet dicendum, quam utilitatem œconomica präfe ferat applicatio. *Potulenta* maxime respicio, nutritioni & Refectioni nostræ, *humidique*, quod veteres agnoverunt atque appellaverunt *radicale innatum*, conservationi & restaurationi à Numine destinata, *Zymotechniam*,* *Ampelographiam*,** *Zythopoeiam*,*** infusionem fabarum Arabicarum & Americanarum, quæ *Caffeæ* atque *Chocoladæ* nomine adeo celebrantur tantoque ardore dicam, an intemperie, à summis & imis hauriuntur, vinorum naturam, culturam, Spirituum, quos vocant, ardentium distillationes, & quæ alia ad œconomiam pariter, atque sanum victus habitum, poſſunt referri. Nam hæc omnia, ſi recte æſtimentur, producta exhibent chemica particulisque resinosis, gummiosis, terrefribus, salinis aquæ innatantibus referta, nec quoad naturam partesque conſtituentes, nec quoad uſum, quem ad nutriendum reſciendumque corpus humanum conferunt, intelligi poſſunt, & quo pacto immoderatus abuſus, quo tot hominum myriades misere conſumuntur, queat vel tolli penitus, vel ſobrie emendari, infpici, niſi präeat fax chemica. Quam cum elegantissimis de his potulentis *praelectionibus chemicas* ad ſolidam *rerum* ſic dictarum *non naturalium* cognitionem adſpirantibus prætulerit celeberrimus NEUMANNUS regius chemiæ doctoṛ & pharmacopæus Berolinensis, in ejus luce eis ambulandum eſt, qui, præter ANDREÆ BACCHI, PHILIP. JACOB. SACHSII, FRANC. ERN. BRUCKMANNI,

&

* Id eſt *fremmentationem*.

** Seu *vini culturam & potum*.

*** *Cerevisiæ Coctionem*.

& HEN. MEUBOMII de Vino & Cerevisia scripta, ea nosse cupiunt, quæ proprius Chemiam tangunt, quæque nostros jami cancellos refugiunt. Nostros autem heic Cives Bavariæ incolas in partes vocandos esse puto. Nostis enim, VIRI PRÆSTANTISSIMI, quam occupationis partem in œconomia civili terrarum nostrarum *Zythopœia* tueatur, quæ emolumenta ex parte ad Principem, & ex parte ad subditos, inde redeant. O si hominibus nostris lux chemica fulgeat, ut apertis intelligent oculis veram condimenti istius, quod ad Cerevisiam adhibetur, *Lupuli*, rationem, benevolum Numen nostris quoque terris id tribuisse, habereque *Lupulum Bavanicum* easdem partes constitutivas Resinosas, gummosas, & salinas, ad quas omnis ejus usus redit, cum *Lupulo* Anglico vel Bohemico, umquam id impendium requiri, ut ex patro *Lupulo* tantum addatur, quantum ad condimentum illud efficiendum sufficiat! Ita magno certe æri parceretur.

O fortunatos, sua si bona norint, Agricolas!

Adderem *Tabaci* historiam chemico, non solo œconomico, igne digni & per omnes fere orbis partes celebrati, si vestra patientia, Auditores, liceret abuti. Ast cum nimia erga me hactenus differentem fuerit, vento nimium secundo vela contraho, & ad ultimum chemiæ conclave proprio, vel tribus verbis, quam eximiam utilitatem chemiæ operationes Encheireses, & Consilia in *Mechanicis* atque *opificiariis artibus* præbeant, expositurus. Ast quis iterum patentis campi circulus! quot artes, *pictoria*, *fabrilis*, *vitriaria*, *gemmaria*, *tinctoria*, &, quæ hodie inter præclaras mercatorias merces numeratur, pannorum *Xylinorum* & *Gossypinorum* diversimoda & multifaria *pictura* ad ingenii usque humani fastigium evecta in altum, quot enchireses chemicas exhibent! Quæ artes omnes, quicquid in illis mysterii est, quo artifices & opifices isti superbiunt

&

& lucra sibi parant ingentia, divitiasque hand exiguas corradunt, casu quidem nonnulla, pleraque experientiae, tentamini & Empiriae debent, fundamenta autem, quibus perficiuntur, *Chemiae*. Ostendit id, ut ad fontem unum atque alterum exempli causa Vos dimittam, ANTONIUS NERIUS, doctissimo *de arte vitriaria* commentario, & BONANNUS, *Jesuita*, pulchra *de vernice tractatione*, luculentius id ostendit ipsa praxis attento & armato chemiae oculo. Quod qui negat, eum ad prata amoenissima alegamus, in quibus non magis florum naturalium color, quam artificiosorum in pannis illis depicta facies, naturalem elegantiam fere superans, foliis radiis, quorum illustrationi in aprico expositi sunt, ad pulchritudinis perfectionem elevatur. Nam dilecta & commixtae inter se colorem vicissitudines, quorum pigmenta Regnum naturae *vegetabile*, *animale*, & *minerale* suppeditat, ars vero chemica, mechanica tinctoria, quam artifices isti per solam experientiam discunt & tanquam opificium exercent, preparat & applicat, tantam lani & lino imprese jucunditatem & elegantiam conciliant, ut miruni non fit, æmulos Indorum Europeos nostros hac arte adeo excelle-re, ut, si ulla alia res mercatoria, haec ipsa, dummodo non vitiata, nec maculis deturpata, aut vitiositas non primo statim aspectui obveniat, facile & cum quæstu vendibiliis sit, divitiasque, ceu exempla prostant, haud exiguas polliceatur, & revera conferat. *Vitrorum autem vasorumque fidilium pingendorum*, atque *encaustorum* articia regia quoque gazophylacia ornant, &, quæ auxilia, ignis operæ materie metallica atque vitrea, & sale alcalino fixo formata, à Chemia accipient, pulcherimis speciminibus admirationem provocantibus loquuntur. Quæ in re ad egregia vasorum murrinorum articia, *porcelana* vocantur, chemica arte subnixa, eo confidentius provoco, quo pulchrius ipsa nostra Bavaria eorum specimina, Autore & Promotore Illustrissimo Praefide hujus Academiæ primo, ad dissitas quo-

que regiones dispersit. Verum de his indiserto ore loqui artis est culpare pulchritudinem ingenio fœcundam, acquirendis divitiis aptam. Itaque ad immortalem *Chemia rationalis* & *experimentalis* doctorem Herman. Boerhavium, vos ablego, pulchre, quod solet, atque solide hos chemicæ artis usus inter articia & opificia receptos enarrantem, qui, nisi me cuncta fallunt, quæ Summis tantum digitis tetigi, manifestis exemplis demonstravit.

Prætereo ea conamina, quæ operationibus suffulta usibus humana metalla applicant, perficiunt, novasque species excidunt, qualem esse *aurichalci* speciem ex ære & zinco conflatam, quod *Metallum principum* vocant, & deauratum obrizi auri splendorem mentitur, item aliam, quam *Tomback*, iterumque aliam, quam *Binspeck* nominant, ipsi nostis. Prætero etiam usum eximium, quem tam artificibus, *separatione* & *purificationi* auri atque argenti quæstum suum facientibus & coentibus, præstat *Chemia docimastica*, ad separanda metalla ista nobiliora inter se mixta, aut cum ignobiliori metallo commixta, quam præsertim in *re nummaria* monetariis & monetarum exploratoribus, ad examinandam probitatem, vel improbitatem monetarum & nummorum, aurique aut argenti monetalis, quod, Basin seu materiem principalem, vulgo *Korn* vocant, proportionem cum additamento metalli viloris, hoc accessorium in vernacula appellant *Schrot*, justumque iis pretium statuendum, aut nummos & monetas viles, non ad normam legum imperii & initæ conventionis excusas, reprobandas & proscribendas. Quis non ea omnia, quæ enarrari hoc loco non possunt, infinitas humano generi utilitates præstare fateatur, omnium studiis, præcipue vero Principum gratiæ atque patrocinio, commendanda? Quis non laudes eorum canat, qui chemiæ præsidiis suffulti novas identidem humano generi utilitates spondent, & experiendo, tentando, meditando, ad perfectionem perducere laudatissimos conatus allaborant, ma-

xime si ad communem usum , ad terrarum atque regionum felicitatem , ad vitæ commoditates , ad acquirendas subditis opes , prudenter dirigantur ? Tales sunt qui laudabilia virorum chemica cognitione excellentium studia hodie provocant , *edulcandæ aquæ marinæ* atque ad fontanæ dulcedinem revocandas toties apud Britannos insignibus prœmiis provocatus labor ; carbonum fossilem seu *Lithantracum* non ad meliorem tantum & præstantiorem usum œconomicum , sed chemicum quoque , & producenda corpora physica chemiæ beneficio præparatio valde proficua quæstumque insignem promittens , & ad parsimoniam lignorum hodie tantopere necessariam præclare faciens ; *lignorum atque Sylvarum serendarum contencio* ; terræ bituminosæ , sive fomitis cespiti , quem *Torf* nominare solemus , quæstuosa magis præparatio & arboretorum parcendorum curam directa prudentia ; & similia , quæ proximorum annorum studia chemiæ potissimum auxiliis suscipere ausa est humana industria , & , quasque naturæ divitias felix nostra , si bona nostra recte intelligimus , etiam suppeditat Bavaria . Quod si autem nova non produnt conatus labore pleni , efficiunt tamen , ut , quæ terræ in artium geographia adhuc sint incognita , quæ frustra sint promissæ , quæ inani jactantia non sine humani generis danno , impudentia promiserit , quidque futurorum temporum felicitati & utilitati adhuc sit sperandum , inde constat .

Verum quo delabor ? quo me rapit vis enthea admiratio-
nis plena , ubi tot & tanta emolumentorum ac utilitatum de-
cora summis tantum capitibus delibata attento intueor oculo !
Quid non enarraverit vel disertior lingua , vel ad prolixiorem
dissertationem tempore viribusque orator instructior , adeo ,
ut exitum orationis inveniri vix liceat . Ast majora me oc-
cupant & dies hodiernus , quem faustum felicemque esse
jubeat Patri patriæ optimo , Serenissimo Stemmati Bavarico ,
aulæ , civibus , subditis , LUX SERENISSIMO MAXIMILLANO

JOSE-

JOSEPHO, ELECTORI dominoque nostro indulgentissimo, sacra vel ob hoc quoque beneficium thura postulat quod sapientissima ejus voluntate non tantum res medica per amplissimas electorales provincias talo subnixa chemicō firmiter perit et fed nostra quoque Academia scientiarum sub tanti protectori alis jubeatur ad hos utilitatis ex chemia publicæ fontes, quanta licet, industria attendere. Ex eo enim spes est, fore, unius incrementis & lætissimis successibus ad erigenda patria solatia & commoda usurum sit necessarium ac utilissimum chemiæ physicæ, medicæ, œconomicæ, mechanicæ, halographicæ, metallurgicæ & docimasticæ studium, ut novæ quotidi detegantur naturæ divitiæ, largiores opes porrigit metalliferæ tanto sub moderamine sapientiæ multitariæ Illustriſſimi Præfecti florentes, lætius scaturiant salinæ, fertiliori semper proventu beat agricultam ager, augeantur artificum laborcs lætissimis successibus utantur opificia, & ex his omnibus perennis tanti Principis felicitas redundet. Et hæc quidem votorum hodie nostrorum summa est, ob hoc pietatis thura munī adolemus, ut ad serissimos humanae conditionis annos incomparabilis Principis vita, cumulata omnibus, quæ excegitari possunt, cœli muneribus, perduret, ut Serenissimi Conjugi solatia inde ubertim fluant, ut immortalis maneat dominus Bavariae felicitas. Ita quoque eveniet, ut sub hoc nomine divinum munus, *chemia*, novo auctoque patrocinio in numeros inter cives & subditos utilitates possit spargere, & hac sapientiæ naturalis tuba ad dissitas etiam gentes emanet Bavarii nominis fama, gloria & existimatio. Quod inscribere hoc pacto æternitatis albo cum vestra, Illustriſſime Domine Praefes, Virique Summi, in hujus Academiæ contentionem perfetur industria, favens ego Numen, faventem Patriæ Petrem, faventes Musas, faventissimosque Successus toto animo exopto.

D I X I.